

Małgorzata Gwadera

"Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku", Dominika Michalak, Izabela Koryś, Jarosław Kopec, Warszawa 2016 : [recenzja]

Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media nr 4 (23), 243-246

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Gwadera

Zakład Kultury Czytelniczej i Informacyjnej
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: malgorzata.gwadera@us.edu.pl

Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku / [aut. Dominika Michalak, Izabela Koryś, Jarosław Kopeć]. – Warszawa : Biblioteka Narodowa, cop. 2016. – 112 s. : il. kolor. ; 30 cm. – ISBN 978-83-7009-281-8

Raport o stanie czytelnictwa w Polsce w 2015 r. został opublikowany jako trzynasty tom (licząc od początku lat dziewięćdziesiątych), zawierający wyniki sondażu przeprowadzanego cyklicznie dla Biblioteki Narodowej, obecnie przez agencję badania opinii publicznej TNS Polska. Poprzednie publikacje ukazywały się w serii Z Badań nad Czytelnictwem, przygotowywanej przez Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteki Narodowej, i z reguły były opatrzone tytułem lub podtytułem: *Spoleczna sytuacja książki w Polsce*, a następnie *Spoleczny zasięg książki w Polsce* z uwzględnieniem roku, w jakim odbył się sondaż. Formuła, którą obecnie utrzymano – *Stan czytelnictwa w Polsce* – pojawiła się dopiero w wydaniu z 2015 r. (dotyczyła badań zrealizowanych w 2012 r.) (Dawidowicz-Chymkowska, Michalak, 2015; Straus, Wolff, 1996).

Prezentowana edycja z 2016 r., zawierająca wyniki badań czytelnictwa za 2015 r., znacznie odbiega od poprzednich wydań. Radykalnie zmieniona została szata graficzna: format B5 został zastąpiony formatem A4; układ rozdziałów i podrozdziałów, a także spisu treści jednoznacznie nawiązuje do mobilnych aplikacji komputerowych, również w tekście wprowadzono „okienka” kojarzące się z systemem operacyjnym Windows. Zrezygnowano z przypisania tomu do wspomnianej serii. Niezmienne pozostało jedynie logo Biblioteki Narodowej. Tradycyjnie w raporcie umieszczono tabele i wykresy wraz z zawierającym ich spis aneksem, wzór kwestionariusza ankiety, ale zrezygnowano z bibliografii obecnej w poprzednich publikacjach, utrzymując przypisy. W tekście zwartym istotne wnioski i kwestie zaznaczono pogrubioną i powiększo-

ną czcionką w kolorze granatowym. Nowością jest wprowadzenie koloru (dominuje biel, granat, zieleń, różne odcienie fioleto).

Zgodnie z wymaganiami metodologicznymi każdy z tomów przedstawiających wyniki poszczególnych sondaży zawierał opis zastosowanej metody badawczej. Aktualnego sondażu Biblioteki Narodowej dokonano na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej 3049 respondentów (liczba ta stale rośnie w porównaniu do edycji poprzednich) w wieku co najmniej 15 lat. Wywiady zostały przeprowadzone przez ankietatorów w miejscach zamieszkania respondentów, poprzez rejestrację ich wypowiedzi na mobilnych komputerach (tzw. metoda CAPI). Autorzy kwestionariusza ankiety zachowali większość pytań z poprzednich badań (także ich kolejność), umożliwiając w ten sposób prace komparatystyczne w określonym porządku chronologicznym.

Zachowano *Wstęp* przybliżający opisane wcześniej kwestie metodologiczne, a także utrzymano podstawowe dane ilościowe i jakościowe odnoszące się do stanu czytelnictwa. Przeprowadzono analizę zależności czytelnictwa książek, ich nabywania, źródeł czytanych tekstów, korzystania z bibliotek, jak również praktyk internetowych od cech społeczno-demograficznych respondentów (wiek, płeć, wykształcenie, miejsce zamieszkania, grupa społeczno-zawodowa). Powtórzono pytania dotyczące czytania tekstu dłuższego niż 3 strony maszynopisu w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie, czytania książek w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie oraz zakupów książkowych w tym samym okresie. Uzyskane dane zestawiono w tabelach z wynikami z 2014 r. W każdej z wymienionych kategorii nastąpił rzeczywisty spadek wartości liczbowej. Sfera absencji czytelniczej w Polsce wynosi już 63%. Kontynuowano serię pytań jakościowych (*Co czytaliście w 2015 roku?*) odnoszących się do wyborów i preferencji czytelniczych, wyznaczając najchętniej czytane gatunki literackie (romanse, literatura sensacyjna) i najbardziej poczytnych pisarzy (pierwszą pozycję niezmiennie zajmuje Henryk Sienkiewicz).

Elementem nowym, o niewątpliwych walorach edukacyjnych jest *Słowniczek*, w którym zgromadzono terminy z dziedziny nauk społecznych lub – jak twierdzą autorzy raportu – z badawczego żargonu. Definicje podzielono na trzy grupy: oznaczone literą K i określające podejście teoretyczne (*Kultura pisma*, *Uczestnictwo w kulturze pisma*, *Kultura książki*, *Uczestnictwo w kulturze książki*, *Socjalizacja czytelnicza*), oznaczone literą O jako pojęcia operacyjne (*Czytelnik książek*, *Nieczytający książek*, *Omniczelnik*, *Poza kulturą pisma*), a także oznaczone literą W jako tzw. główne wskaźniki (*Wskaźnik uczestnictwa w kulturze książki*, *Indeks socjalizacji czytelniczej*).

Badacze zjawisk czytelniczych w Polsce długo oczekiwali na sześciostronicową część obrazującą poziom czytelnictwa w badaniach międzynarodowych, a także polskich, ale nie prowadzonych przez Bibliotekę Narodową. Uwzględniono tutaj podstawowe (ilościowe) wyniki badań w Stanach Zjednoczonych, Finlandii, Niemczech i Czechach. Dodatkowy atut stanowi rzetelne zaplecze źródłowe uprawniające do sformułowania wiarygodnych wniosków. Bez względu na różnice czytelnictwo w żadnym z wymienionych krajów nie rośnie, a w większości zaznaczają się tendencje spadkowe. Poza sondażami Biblioteki Narodowej twórcy omawianej publikacji zalecają czytelnikowi lekturę raportów Polskiej Izby Książki, Instytutu Badań Edukacyjnych, CBOS i GUS. Nie wszystkie sondaże wskazują na spadek poziomu kultury czytelniczej w Polsce, jednak zastosowanie metody komparatystycznej w badaniach tych projektów jest często niemożliwe ze względu na znaczne różnice metodologiczne.

Wnikliwa lektura raportu Biblioteki Narodowej wyraźnie dowodzi, że główny nacisk w prezentowanych rozważaniach został położony na uwidocznienie długofalowych trendów rozwoju czytelnictwa w Polsce i na świecie. Rezultaty badań ujęto w skondensowany, niemal encyklopedyczny sposób. Dotychczas były one rozproszone w całej publikacji, obecnie zostały sygnalnie wypunktowane we *Wstępie*, a obszernie skomentowane w zamykających raport *Wnioskach*. Dotyczą one: socjalizacji czytelniczej, biograficznych barier związanych z upowszechnieniem czytelnictwa książek, społecznych różnic związanych z korzystaniem z Internetu, związków wszechstronnego zaangażowania w kulturę pisma z zajmowaną pozycją społeczną, roli bibliotek w upowszechnianiu czytelnictwa oraz konsekwencji spadku aktywności czytelniczej społeczeństwa polskiego dla rozwoju literatury cenionej przez krytykę.

Niewątpliwą zasługą autorów raportu pozostanie opracowanie (na podstawie zaprezentowanych badań) typologii uczestników kultury pisma, jak również charakterystyka sześciu wyróżnionych modeli zachowań. Istotne są także kontynuacje refleksji na temat socjalizacji czytelniczej i środowiskowych uwarunkowań zjawisk czytelniczych, zapoczątkowane w poprzednich raportach (zwłaszcza część *Między wronami – czytanie i więzi społeczne*). Rozdział *Korzystanie z Internetu i internetowe praktyki czytelnicze* powiela zapoczątkowane uprzednio tendencje do niezamierzonego – jak należy przypuszczać – utożsamiania wirtualnych praktyk lekturowych z jakimkolwiek wykorzystywaniem Internetu. Na uwagę zasługuje tutaj jedynie podrozdział omawiający czytelnictwo blogów. Zakres czynności, które zaklasyfikowano jako „angażowanie się w praktyki lekturowe wśród regularnych użytkowników Internetu”,

obejmuje m.in.: oglądanie seriali, filmików, słuchanie muzyki, odwiedzanie portali społecznościowych, udział w dyskusji, zamieszczanie komentarzy pod wpisem lub artykułem. Podążając ścieżką wytyczoną przez autorów, należałoby prosić o umieszczenie w *Słowniczku* hasła *Praktyki lekturowe*, gdyż bez ścisłego zdefiniowania wykorzystywanych pojęć (w tym przede wszystkim terminu *Książka*, który w związku z rzeczywistością wirtualną wymaga redefinicji) badania dotyczące czytelnictwa w Internecie budzą wątpliwości.

Nowa formuła Raportu o stanie czytelnictwa w Polsce w 2015 r. jest bez wątpienia bardziej atrakcyjna dla odbiorcy niż jego poprzednie edycje. Zarówno pod względem formalnym, jak i merytorycznym spełnia kryteria tekstu „przyjaznego dla użytkownika”. Sondaż został przeprowadzony na większej próbie reprezentatywnej, wprowadzono nowe, bardzo potrzebne i oczekiwane treści. Jednym z podstawowych walorów publikacji jest, pomimo elementów nowatorskich, utrzymanie ciągłości dotychczasowych, wieloletnich badań.

Literatura

- [1] Dawidowicz-Chymkowska, O., Michalak, D. (2015). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2012 r. Transmisja kultury pisma*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- [2] Straus, G., Wolff, K. (1996). *Polacy i książki. Społeczna sytuacja książki w Polsce 1992*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.